

A minden különleges viselkedése

Kálmán László

MTA Nyelvtudományi Intézet
MTA/ELTE Elméleti nyelvészet kihelyezett tanszék
kalmán@nytud.hu

OTKA 104897 („Variáció a fonológiában”)
Készült az MNSZ2 felhasználásával

2014. november 21.

határozottsági egyeztetés

A magyarban az igealak egyeztetve van a 3. személyű tárgy határozottságával.

- (1) *Megnéz***ett**/**megnéz***te** egy érdekes kiállítást.
(a 3. személyű tárgy határozatlan)
- (2) *Megnéz***te**/**megnéz***ett** az érdekes kiállítást.
(a 3. személyű tárgy határozott)

különleges esetek

- alkalmilag határozatlanként viselkedő határozottak
- vonatkozó névmások
- határozottak és határozatlanok koordinációja
- *minden*-nel bevezetett névszói szerkezetek

különleges esetek

alkalmilag határozatlan határozottak

(3) *Láttál a listán Horváthot?* [‘Horváth nevűt’]

(4) *Tényleg süteményt ettél? Biztos azt ettél?*

vonatkozó névmások

(5) *a muskátlihoz, amit/amelyet/[?]amelyiket meglocsoltál*

vegyes koordináció

(vö. Kálmán – Trón, 2000)

minden

(6) *Minden érdekes kiállítást megnézet^t/^{*}megnézte.*

Mi ebben a különleges?

- szemantikailag nem indokolt, *minden* helyett nagyon sokszor az is állhatna, hogy *az összes* (ami határozott)
- ha nincs szemantikai motivációja (pl. mert korábbról ismert halmazra utal, mint *az összes*), akkor sem használható alkalmilag határozottként
- úgy néz ki, hogy a különleges „alkalmi” használat a **jelöletlen** esetre korlátozódik (van alkalmilag határozatlan, de nincs alkalmilag határozott) – mennyire általános jelenség ez?
- a fenti adatokkal szemben igenis van **ingadozás/variáció**, ha egyéb tényezők közrejátszanak

korábbi eredmények

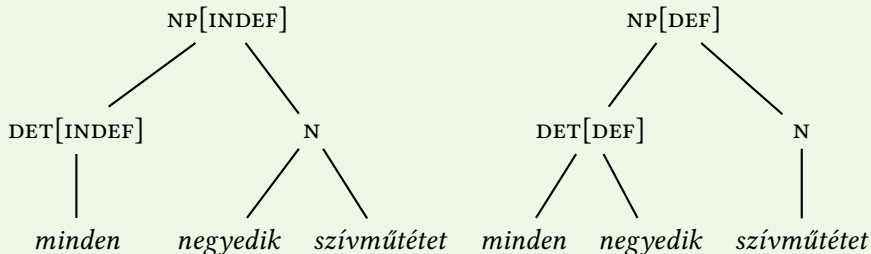
minden n-edik

(7) Minden negyedik szívűtétet Magyarországon végezték.

(8) Minden negyedik szívűtétet Magyarországon végezték.

- a kétféle szerkezet megoszlása: 50–50%

kétféle elemzés?

a magyarázat problémái

a kétféle szerkezet problémái

- igen gyenge a *minden negyedik* típusú összetett DET[DEF], mert nincs más ilyen (pl. *egy negyedik, néhány negyedik* stb.)
- a kétféle szerkezet *ad hoc* formális trükk, nincs az egyeztetéstől független bizonyíték rá
- mi magyarázza az 50–50%-os megoszlást?

analógiás magyarázat?

- a *minden*-nel bevezetett NP-k határozatlanok
- a sorszámnévvel bevezetett NP-k határozottak
- a sorszámnév előtt legtöbbször határozott névelő áll (rajta kívül csak a *minden* fordul elő), ezért nincs hatásuk olyanoknak, mint *egy negyedik, néhány negyedik* stb.

hipotézis

ha az MN_1 és MN_2 egyaránt ritkán előforduló mintázatok (ahol N_1 és N_2 egymást kizáró, de hasonló mintázatok), akkor ha vannak az analógia alapjául szolgáló gyakori M_1N_1 és M_2N_2 mintázatok (ahol M_1 és M_2 hasonlítanak M -re), akkor

- (a) (gyakorlatilag) sem MN_1 , sem MN_2 nem fordul elő (**defektivitás**), ha az M_1N_2 és M_2N_1 sem fordulnak elő (gyakorlatilag), illetve
- (b) mind MN_1 , mind MN_2 előfordul (**variáció**), ha M_1N_2 és M_2N_1 is viszonylag gyakran előfordulnak

(egyszerűbben: a variáció tényének is kell legyen analógiás alapja)

példa

amelyiket meglocsoltál? meglocsoltad?

- M : *amelyiket* + ige; N_1 : [INDEF], N_2 : [DEF]
- M_1 : *amit* (szintén vonatkozó névmás) + ige; M_2 : *melyiket* + ige
- M_1N_1 és M_2N_2 gyakori, M_1N_2 és M_2N_1 nincs \Rightarrow **defektivitás**

minden negyediket elvégezték? elvégeztek?

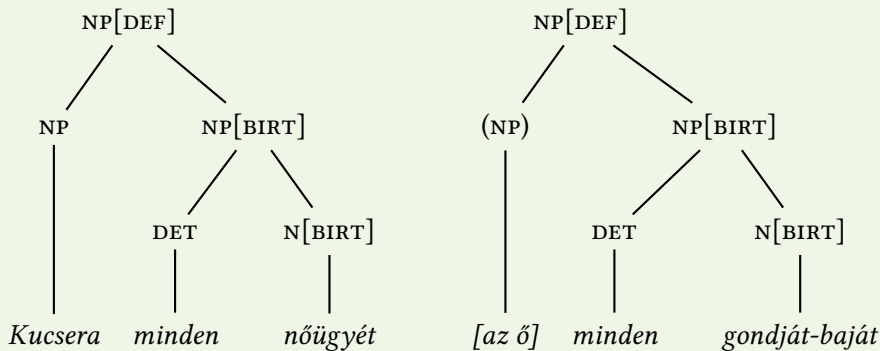
- M : *minden n-edik N-t* + ige; N_1 : [INDEF], N_2 : [DEF]
- M_1 : *minden N-t*; M_2 : *n-edik X-et*
- M_1N_1 és M_2N_2 gyakori, M_1N_2 és M_2N_1 előfordulnak \Rightarrow **variáció** – de előfordulnak-e?

minden-es határozott NP-k

- (9) a. *Minden gondját-baját* ismerem/*ismerek.
b. *Kucsera minden nőügyét* ismeri/*ismer a felesége.
c. **Minden Kucsera nőügyét* ismeri/ismer a felesége.

hagyományos elemzés

Ez újabb érv a hagyományos hierarchikus szerkezet ellen. De a helyzet még kellemetlenebb: számít, hogy a strukturálisan állítólag jelen levő birtokos hallható-e.

mnsz2

- (10) Egyszer én is rugdaltam neki, de *minden labdámat* megfogott.
- (11) Útközben rablók támadtak rájuk, és *minden ékszerüket és gyűrűjüket* elszedtek.
- (12) *Minden hallgatónkat* megkértünk, hogy jöjjenek be a tanszékre.

Az arányokat nehéz megbecsülni, a szórend számíthat...

